

Takvim, El-Hidaje, Islamska Misao ve Zbornik Radova Islamskog Teološkog Fakulteta u Sarajevu gibi dergi ve yıllıklarda yayımlanmıştır. Bunlardan başka *Hrvat ve Savjest i Sloboda*, Kahire'deki *Şavtl'İ-İslâm ve es-Siyâsetü'l-üsbû'iy-ye* ve Küveyt'teki *el-'Arabî* gibi dergilerde de makaleleri neşredilmiştir (Karić, *Glasnik VIS*, XLV/3 [1982], s. 259-268; Fajić, s. 56-61). Onun müstakil kitap halinde yayımlanan başlıca eserleri şunlardır: 1. *İslam u Vremenu* (Sarajevo 1976). Müellifin *Glasnik VIS* dergisinde neşrettiği bazı makalelerinden oluşan eserde Kur'an ve Sünnet'in çağdaş yorumları, ictihad kapısının yeniden açılması, İslâm'da kadın ve diğer bazı aktüel konular işlenmiştir. 2. *Tefsir I: Skripta za Prvu God. Studija* (Sarajevo 1982). Bu eserle *Tefsir II: Skripta za Drugu God. Studija* (Sarajevo 1982) ve *Tefsir IV: Skripta za IV God. Studija* (Sarajevo 1982, 1984), Saraybosna İlahiyat Fakültesi'nin birinci, ikinci ve dördüncü sınıfları için yazılan tefsir dersi notları olup fotokopi yoluyla çoğaltılmıştır. 3. *Fetve - Pitanja i Odgovori* (Novi Pazar 1996). Mehmed Bećović ve Džemo Mujović tarafından derlenip neşredilen eser, müellifin *Glasnik VIS* (1965, nr. 3-4; 1977, nr. 6-1979, nr. 1, 2) ve *Preporod* (1978, nr. 194-199-1979, nr. 202-221) dergilerinde yayımlanan okuyucu sorularına verdiği cevapları ihtiva etmektedir. Eserde çeşitli konularda 714 soru ve cevap derlenmiştir. 4. *Fetve u Vremenu* (Srebrenik 1996). Hüseyin Efendi'nin çeşitli konulara dair fetvalarını içermektedir. 5. *Prijevod Kur'ana sa Komentarom* (Sarajevo 1966-1967). Kur'an-ı Kerim'in ilk üç cüzünün Boşnakça tercüme ve tefsiridir. Dördüncü cüz de baskıya hazırlanmış, ancak henüz neşredilememiştir. Üç cüzdeki âyetlerin tercümesi aralarında Abdurrahman Hukić'in de bulunduğu birkaç kişi tarafından yapılmış, tefsir kısmı ise Hüseyin Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Ancak o dönemde yazılarının kendi adıyla neşrinin siyasi açıdan sakıncalı olması sebebiyle (Neimarlija, I [1982], s. 230) eserde Hüseyin Cozo adı görülmektedir. Kitapta âyetlerin orijinal metni bulunmayıp yalnız Boşnakça tercümesi kaydedilmiş, klasik tefsir kitaplarında görülen ayrıntılar zikredilmeden çağdaş yorumlara yer verilmeye özen gösterilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in tamamının Boşnakça'ya çevrilmesi niyetiyle başlatılan bu projeye Hüseyin Efendi'nin vefatı yüzünden devam edilememiştir.

Hüseyin Efendi, Ezher Üniversitesi'nin ilk sınıflarında iken Gazzâlî'nin *Eyyühe'l-*

veled (Sarajevo 1943, 1978) ve Ahmed Muhammed Şakir'in *Evâ'ilü's-ş-şühûri'l-'Arabîyye* (Sarajevo 1941) adlı eserini Boşnakça'ya tercüme etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kemal Aruçi, *Glasnik Mecmuası Müdüriyet-i Aliyyesine*, Vrapçiste 12 Ağustos 1974, s. 1-20 (yazma nüshanın fotokopisi İSAM Dokümantasyon Servisi'nde "Hüseyin Efendi, Cozo" poşetindedir); a.m.f., *Bir Âyet-i Kerimenin Glasnik Dergisinde Yazılmış İndi ve Hakikate Tercüman Olmayan Bir Tefsiri Münasebetiyle Bir Cevap*, Vrapçiste 15 Mayıs 1975, s. 1-36 (yazma nüshanın fotokopisi İSAM Dokümantasyon Servisi'ndedir); Zejnil Fajić, "Đozo, Husein hadži", *Bibliografija Glasnika Vrhovnog Islamskog Starješinstva u SFRJ od 1933. do. 1982. Godine*, Sarajevo 1983, s. 56-61; Ahmed Davudoğlu, *Dini Tamir Davasında Din Tahripçileri*, İstanbul 1989, s. 188-197; Mina Alibegović, *Analiza Pitanja i Odgovora Objavljenih u Glasniku VIS-a u Periodu 1965-1985* (mezuniyet tezi, 1991), Sarajevo Fakultet Islamskih Nauka, nr. 93, tür.yer.; Mustafa Hasani, *Husein Đozo-Prevod Kur'ana s Komentarom* (mezuniyet tezi, 1994), Sarajevo Fakultet Islamskih Nauka, nr. 102, tür.yer.; Mustafa Ćeman, *Bibliografija Boşnjačke Književnosti*, Zagreb 1994, s. 511, 568; Enes Karić, "Prilog Bibliografiji Radova Huseina Đoze", *Glasnik VIS*, XLV/3 (1982), s. 259-268; a.m.f., "Prof. Husein Ef. Đozo", *Zbornik Radova Islamskog Teološkog Fakulteta u Sarajevu*, III, Sarajevo 1990, s. 179-180; F. K., "Ejjuhel Veled", a.e., I (1982), s. 234-235; Hilmo Neimarlija, "Prijevod Kur'ana s Komentarom / Tri Prva Džuz", a.e., I (1982), s. 230; a.m.f., "Otvoreno Djelo Huseina Đoze", *Glasnik VIS*, XLV/3 (1982), s. 242-248; "Kratka Biografija", a.e., XLV/3 (1982), s. 238; "Kad Vakti-Sahat Dode", *Islamska Misao*, IV/41, Sarajevo 1982, s. 4-5; "Biografija Prof. H. Huseina ef. Đoze", *Preporod*, XIII/11, Sarajevo 1982, s. 9; Jusuf Ramić, "Husein Đozo", *Muallim*, sy. 43, Sarajevo 1996, s. 22-23.

MUHAMMED ARUÇI - MUSTAFA HASANI

HÜSEYİN EFENDİ, Hezarfen (ö. 1103/1691)

Ansiklopedist
Osmanlı âlimlerinden.

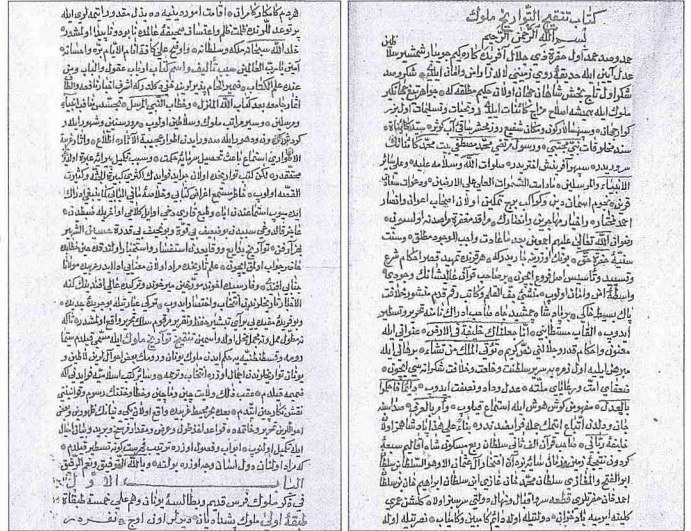
İstanköy adasında doğdu. Babasının adı Câfer'dir. Kaleme aldığı bazı eserlerde künyesini Hüseyin b. Ca'fer İstanköyî eş-şehîr be-Hezârfen şeklinde verir. İstanköy'de başladığı eğitimini genç yaşta gittiği İstanbul'da tamamladığı anlaşılan Hüseyin Efendi sarayda bulunduğu esnada IV. Mehmed'e tarih hocalığı yaptı; bir süre de Dîvân-ı Hümâyün tercümanı Ali Ufkî Bey'in yanında görev aldı. Bu sırada devlet adamlarının dikkatini çakti, Vezîriâzam Fâzıl Ahmed Paşa'nın himayesine girdi ve onunla birlikte Girit seferine

katıldı. O sıralarda muhtemelen defter emniyeti görevinde bulunuyordu. Daha sonra ilme olan merakı sebebiyle devlet hizmetinden ayrılıp hayatını özel dersler vererek sürdürdü; kendisini okumaya, öğrenmeye, araştırmaya ve kitap telifine verdi. Bildiği Grekçe ve Latince sayesinde Batı kaynaklarıyla da ilgilendi. Bu kaynaklardan faydalanarak Grek, Roma ve Bizans tarihlerine dair çalışmalar yaptı. Bu arada İstanbul'a gelen Comte de Marsigli, Demetrius Cantemir, Fr. Petis de la Croix ve Antoine Galland gibi şarkiyatçılarla tanıştı. Bunlardan, XIV. Louis tarafından 1670'te elçi olarak gönderilen Charles Marie François de Nointel'in yanında gelen, İstanbul'da ilmî incelemelerde bulunmakla görevli Antoine Galland *Journal*'inde Hüseyin Efendi'den zeki, bilgili, iyi yetiştirilmiş ve Fransızca'yı öğrenerek Fransa'yı görmek isteyen bir kimse olarak bahsetmektedir (I, 239). Bu dostluk vesilesiyle Hüseyin Efendi birçok defa Fransa sefârethânesine yemeğe çağırılmış, bu davetlerin birinde *Tenkihu't-tevârih* adlı eserinin bir nüshasını Fransız elçisine hediye etmiştir. Hezarfen Hüseyin Efendi'nin öteki devlet elçileriyle de dostluk münasebetlerinde bulunduğu ve zengin kütüphanesini onların istifadesine açtığı anlaşılmaktadır. Nakşibendîyye tarikatına mensup olan Hüseyin Efendi bir rivayete göre 1089'da (1678) (*Osmanlı Müellifleri*, III, 244), fakat daha sağlam bir rivayete göre 1103'te (1691) vefat etmiştir (Babinger, s. 251).

Eserleri. Bildiği diller sayesinde Kâtib Çelebi'den sonra Batı kaynaklarından faydalanan ikinci Osmanlı müellifi olan Hezarfen Hüseyin Efendi şu eserleri kaleme almıştır: 1. *Telhîsü'l-beyân fî kavânîni Âli Osmân*. Osmanlı teşkilât tarihiyle ilgili bu eserini Kazasker Vişnezâde İzzetî Mehmed Efendi'nin tavsiyesi üzerine kaleme almıştır. On üç bölümden (bab) oluşan eserde Osmanlı Devleti'nin ortaya çıkışı, İstanbul şehrinin kuruluşu ve tarihî yapıları, saray görevlileri, Dîvân-ı Hümâyün toplantıları, hazine gelir ve giderleri, taşra teşkilâtı ve başta beylerbeyi ile sancaqbeyi olmak üzere taşra görevlileri, yeriçeriler ve öteki kapıkulu ocakları, Tersâne-i Âmire ve görevlileri, Kırım hanları, sefere çıkma törenleri, ulemâ ile ilgili nizamlar, narh, maden, tuzla ile ilgili meseleler, saray düğünleri, bu vesile ile verilen ziyafetler hakkında geniş bilgi bulunmaktadır. *Telhîsü'l-beyân*'ın başlıca kaynakları Lutfî Paşa'nın *Âsafnâme*'si, Ayn Ali Efendi'nin *Kavânîni-âli Osmân*'ı ve Kâtib Çelebi'nin *Düstûrû'l-ame'l*'idir.

Eyyûbî Efendi Kanunnâmesi ile de büyük paralellik içinde olan eserin bazı kısımları ya bundan veya ortak bir kaynaktan faydalanılarak yazılmış olmalıdır. Bu eserinde Hüseyin Efendi devlette baş gösteren nizamsızlık ve çöküntüden de bahsetmekte ve çözümler önermektedir. Ancak devrine göre az da olsa Batı dünyasından haberdar olan Hüseyin Efendi çağdaş islahatçılardan pek farklı düşünmemekte, ideal devir olarak Yavuz Sultan Selim dönemini göstermekte, fakat devletin eski gücüne erişmesi hususunda pek ümitli görünmemektedir. *Telhîsü'l-be-yân*'ın Türkiye dışında dört yazma nüshası bulunmaktadır (Venedik, San Marco, nr. 91; Bibliothèque Nationale, Ancien Fonds, nr. 40; Leningrad, Orient Institut, nr. 357). Eserin 1700'lü yılların başlarında Antone Galland tarafından Latin harfleriyle yazılmış, okunması güç bir nüshası Bibliothèque Nationale'dedir (Suppl. Turc, nr. 694). *Telhîsü'l-beyân* G. B. Donado tarafından 1688'de İtalyanca'ya, Pétis de la Croix tarafından 1695'te Fransızca'ya, yine XVII. yüzyılda kısmen Almanca'ya tercüme edilmiştir (Babinger, s. 254). Sevim İlgürel eseri Latin harfleriyle yayımlamıştır (Ankara 1998). 2. *Tenkihu't-tevârihi'l-mülûk*. Muhtasar bir umumi tarihtir. Müellif bir giriş, dokuz bölüm ve iki hâtimeden oluşan eserini IV. Mehmed'e tarih hocalığı yaptığı sırada hazırlamıştır. Eserinin Grek, Roma ve Bizans tarihleriyle ilgili kısımlarını Grekçe ve Latince kaynaklardan faydalanarak kaleme alan Hüseyin Efendi, bu hususta Dîvân-ı Hümâyün baştaercümanı Panayot Efendi ile ikinci tercüman Ali Üfkî Bey'den yardım görmüştür. İslâm ve Türk devletleriyle ilgili bölümleri ise Mîrhând'ın *Ravzatü's-ş-şafâ*, Cenâbî Mustafa Efendi'nin *el-'Aylemü'z-zâhir*, Âli Mustafa'nın *Künhü'l-ahbâr* ile *Fusûlü'l-hal ve'l-akd* ve Kâtib Çelebi'nin *Cihannümâ* adlı eserlerinden istifade ederek yazmıştır. Eserde sırasıyla İran tarihi, Sâsânîler, Batlamyuslar, Hz. Muhammed, ilk halifeler, Emevîler, Abbâsîler, Fâtımîler, Osmanlılar, Roma İmparatorluğu'nun kuruluşu ve bazı ünlü Yunan filozofları, İstanbul ve Bizans imparatorları, Çemberlitaş ve Dikilitaş, Cenevizliler'in Galata'yı ele geçirmesi, Çin, Macin, Hırtay ve Hoten, Çin ve Hint denizlerindeki bazı adalar, buralarda yaşayan insanların kanunları, dinleri, ilim, ahlâk, örf ve âdetleriyle Amerika'nın keşfi hakkında bilgi verilmiş, birinci hâtimede enlem ve boylamlarla fersah ve mil üzerinde durulmuş, ikinci hâtimede ise müellif cemiyet ve devlet hayatıyla ilgili görüşle-

Hezarfen
Hüseyin
Efendi'nin
*Tenkihu't-
tevârihi'l-
mülûk* adlı
eserinin
ilk iki sayfası
(TSMK,
Revan Köşkü,
nr. 1180)

rini açıklamıştır. Hüseyin Efendi'nin bu hususta İbn Haldûn'un "tavırlar nazariyesi"ni benimsediği anlaşılmaktadır. Eserin Türkiye'de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde pek çok yazma nüshası bulunmaktadır (TCYK, s. 31-35; Karatay, I, 267-268; Babinger, s. 253). British Museum'de kayıtlı nüshanın (nr. Or. I 2965) müellif hattıyla yazılmış nüsha olması kuvvetle muhtemeldir (Yurdaydın, s. 137). Babinger, *Tenkihu't-tevârihi'n* Dânişmendîler'e dair dördüncü bölümünün Andreas David Mordtmann tarafından kısmen Almanca'ya, eski Yunan ve Roma'ya dair bölümlerinin ise H. F. von Diez tarafından yine kısmen Almanca'ya çevrildiğini kaydetmektedir. *Tenkihu't-tevârihi*, Osmanlı tarih yazıcılığında geleneksel kronolojik tarihcilikten ayrılarak bir bakıma sistematik karakterde yazılmış bir eser olarak dikkati çeker. 3. *Enîsü'l-ârifin ve mürşîdü's-sâlikin*. Kısa anekdotlarla verilen siyasete ve ahlâka dair kuralları toplandığı bir eser olup 1090'da (1679) telif edilmiştir. *Enîsü'l-ârifin*'in bir nüshası Vatikan Kütüphanesi'nde, bir başka nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Düğümlü Baba, nr. 227). 4. *Câmiu'l-hikâyat*. Otuz sekiz hikâyeyi ihtiva eden eserin bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Koğuşlar, nr. 919). 5. *Mehâsinü'l-keîlâm ve'l-hikem fi şerhi ismillâhi'l-a'zam*. Tasavvufa dair bir eser olup müellif burada kendisinin Nakşibendiyye tarikatına mensup olduğunu belirtmiştir (Osmanlı Müellifleri, III, 244). 6. *Risâle-i Hikemiyye*. Bursalı Mehmed Tâhir müellif hattıyla yazılmış nüshasının kendi kütüphanesinde bulunduğunu belirtmektedir (a.g.e., III, 245). 7. *Şerhu'l-Lem'ati'n-nûrâniyye fi'l-evrâdi'r-rabbâniyye* (a.g.e., III, 244). 8. *Tuhfe-*

tü'l-eribi'n-nâfia li'r-rûhâni ve't-tabîbî (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3466). 9. *Lisânü'l-etubbâ fi lugati'l-edviyye*. Bir tıp lügati olan eser iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım Arapça'dan Türkçe'ye, ikinci kısım Türkçe'den Arapça'ya tıp terimlerini ihtiva etmektedir. Hastalıkların, mizaçların, bünyelerin kısaca tariflerinin yapıldığı eserde ünlü Arap, Acem ve Rum hekimlerinin tavsiye ettikleri ilaçlardan da bahsedilmiştir. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Şehid Ali Paşa, nr. 2086/1). Bazı kaynaklarda ayrı bir sözlük gibi gösterilen *Fihrisü'l-ervâm*'ın (a.g.e., a.y.) *Lisânü'l-etubbâ* ile aynı eser olduğu anlaşılmaktadır (Adıvar, s. 141). Bu eserin bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Hamidiye, nr. 1041/14). 10. *Terceme-i Lugat-ı Hindî*. Hüseyin Efendi'nin Özbek elçisi Feyzullah Efendi'nin yardımıyla meydana getirdiği, Hintçe kelimelerin Farsça ve Türkçe karşılıklarından oluşmuş bir sözlüktür (Osmanlı Müellifleri, III, 244). 11. *Telhîsü'l-beyân fi tahlîsi'l-büldân*. Müellifin hayatının sonlarına doğru kaleme aldığı, İslâm devletlerinden ve ünlü hükümdarlarından bahseden otuz iki fasıl halinde bir eserdir. Herkesin kolayca anlayabilmesi için eserin seciden, Arapça, Farsça ibarelerden uzak sade bir dille kaleme alındığı özellikle belirtilmektedir. Bir nüshası İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunmaktadır (nr. K. 185).

Bunların dışında Hüseyin Efendi'nin *Terceme-i Müfredât-ı İbn Baytar* adlı eserinden de söz edilmekte (Adıvar, s. 141) ve müellifin ayrıca Kâtib Çelebi'nin *Takvîmü't-tevârihi*'ine bir zeyil yazdığı belirtilmektedir. Bunun bir nüshası Köprülü Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 1064). Os-

manlı Müellifleri'nde Muhtasar Târih-i Umûmî, Târih-i Devlet-i Rûmîyye adıyla kaydedilen (III, 244) ve bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan eser (TY, nr. 2641), aslında *Tenkîhu't-tevârih*'in bazı kısımlarının biraz değiştirilmiş şekliyle ibaret olduğundan bir kısım tarihçiler bunu ayrı bir eser saymamaktadır (Anhegger, X [1953], s. 365).

BİBLİYOGRAFYA :

A. Galland, *İstanbul'a Ait Günlük Hâtralar: 1672-1673* (trc. Nahid Sırm Örik), Ankara 1987, I, 239; Hammer (Atâ Bey), XI, 3-4; Flügel, *Handschriften*, II, 104-106; *Osmanlı Müellifleri*, III, 243-245; Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, s. 140-141; *TCYK*, s. 31-35; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 500, 502, 513-514, 547-548; E. Rossi, *Elenco dei Manoscritti Turchi della Biblioteca Vaticana*, Vaticana 1953, s. 76-77; Meşküre Eren, *Evlîya Çelebi Seyahatnâmesi Birinci Cildinin Kaynakları Üzerinde Bir Araştırma*, İstanbul 1960, s. 48-49; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 267-268; II, 287; Bernard Lewis, "The Use by Muslim Historians of non-Muslim Sources", *Historians of the Middle East*, London 1962, s. 186-187; Hüseyin G. Yurdaydın, *İslâm Tarihi Dersleri*, Ankara 1971, s. 134-139; H. Wurm, *Der Osmanische Historiker Huseyn b. Ğa'fer, genant Hezârfenn, und die Istanbuler Gesellschaft in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, Freiburg 1971; Babinger (Üçök), s. 251-255; Hilmizâde İbrâhim Rifat, "Hüseyin Şehîr be-Hezârfen", *Ma'lûmât*, IV/82, İstanbul 1312, s. 705; Bursalı Mehmed Tâhir, "Hezârfen Hüseyin Efendi", *TY*, III/1 (1329), s. 872-873; Robert Anhegger, "Hezârfen Hüseyin Efendi'nin Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dâir Mülâhazaları", *TM*, X (1953), s. 365 vd.; Ömer Lütfi Barkan, "1070-1071 (1660-1661) Tarihli Osmanlı Bütçesi ve Bir Mukayese", *İFM*, XVII/1-4 (1956), s. 304 vd.; a.mlf., "Kanûn-nâme", *İA*, VI, 187; V. L. Ménage, "Husayn Hezârfenn", *EP* (Fr.), III, 644-645.

MÜCTEBA İLGÜREL

HÜSEYİN EFENDİ, Kefevî

(bk. KEFEVÎ HÜSEYİN EFENDİ).

HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE

(1854-1911)

Mevlevî şeyhi, şair, bestekâr
ve ney virtüoü.

10 Muharrem 1271'de (3 Ekim 1854) Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde doğdu. Babası mevlevîhânenin şeyhi Hasan Nazif Dede, annesi Zübeyde Hawvâ Hanım'dır. 10 Muharrem'de ve hüseyinî âyin-i şerifinin icra edildiği bir mukabele esnasında doğduğu için kendisine Hüseyin adı verildi. Henüz üç yaşında iken Mehmed Said Hemdem Çelebi tarafından teberrüken

sikke tekbirolendi, babasından da icâzet-nâme aldı. Beşiktaş Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra Dihlevî İskender Efendi'den Farsça ve Fransızca, Belhî Abdülfettah Efendi'den Farsça, Manisalı Hüseyin Hilmi Efendi ile Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Selâhaddin Dede'den Arapça, eniştesi Yenişehirli Avni Bey'den tasavvuf ve edebiyat dersleri olan Hüseyin Fahreddin devlet adamı ve şair Abdurrahman Sâmî Paşa'dan mesnevi okudu.

Babasının 16 Şevval 1278 (16 Nisan 1862) tarihinde vefatı üzerine, Karahisar Mevlevîhânesi şeyhi Kemâleddin Dede ve Mısır Dârülmevlevîsi şeyhi Azmi Dede tarafından icâzeti yenilendikten sonra Konya'da çelebîlik makamında bulunan Sadreddin Çelebi şeyhlik destarı vererek kendisini Beşiktaş Mevlevîhânesi meşihatına tayin etti. Ancak yaşının küçük olması sebebiyle meşihat görevi vekâleten aşçıbaşı Hacı Râşid Dede tarafından sürdürüldü. Mevlevîhânenin bulunduğu yere Sultan Abdülaziz'in Çırağan Sahilsarayını yaptırması üzerine 1 Zilkade 1284'te (25 Şubat 1868) Beşiktaş Mevlevîhânesi geçici olarak Fındıklı'da Karacehennem İbrâhim Paşa Konağı'na nakledildi. 27 Şevval 1286'da (29 Ocak 1870) Maçka'da yeni yapılan mevlevîhâne hizmete açılınca Hüseyin Fahreddin Dede fiilen meşihat görevine başlayarak icra edilen ilk âyin-i şerifi idare etti. Bir müddet sonra yerine askerî kıyla yapılmak istenmesi üzerine mevlevîhâne 30 Zilhicce 1291'de (7 Şubat 1875) Haliç'in Bahariye sahilinde Hatab Emîni Mustafa ve Hüseyin efendilerin yalılarına taşındı. 1872 yılında hocası Osman Selâhaddin Dede'nin kızı Fatma Âliye ile evlenen Hüseyin Fahreddin Dede, yeni yapılan Bahariye Mevlevîhânesi'nin açıldığı 18 Rebîülevvel 1294 (2 Nisan 1877) tarihinden itibaren otuz dört yıl meşihat görevini sürdürdü ve 21 Ramazan 1329'da (15 Eylül 1911) koleradan vefat etti. Eyüp Sultan Camii'nde kılınan cenaze namazın-

dan sonra Bahariye Mevlevîhânesi'nde babasının kabrinin sağ tarafına defnedildi. Yerine meşihat getirilen oğlu Hasan Nazif Dede ölümüne kadar (1916) bu görevi sürdürdü. Hüseyin Fahreddin Dede'nin mezarı mevlevîhânenin 1960'larda yıkılmasının ardından Eyüp-Silâhtarağa caddesi kenarında yeni yapılan aile kabristanına nakledilmiştir.

Ehl-i beyt'e muhabbet Hüseyin Fahreddin Dede'nin tasavvuf anlayışının temelini oluşturur. Onun Sütlüce Bademlik Bektaşî Tekkesi şeyhi Münir Baba'ya da intisap ettiği söylenir. Ancak Hüseyin Dede'nin Hamzavîliği temsil eden Seyyid Abdülkâdir Belhî'yi kutup olarak tanıdığı bilinmektedir. Fahrî mahlasıyla Türkçe ve Farsça şiirler yazan Hüseyin Fahreddin Dede geniş müzikî kültürü, dinî ve din dışı besteleri yanında nazarî çalışmalarıyla da zamanın önemli müzikşinasları arasında yer alır. Kendi şiirlerinin yanı sıra birçok şairin Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerini ihtiva eden *Mecmûa*'sında Bahariye Mevlevîhânesi'ne dair önemli bilgiler de bulunmaktadır. Büyük kısmı Abdülvâhid Çelebi'ye olmak üzere bazı Mevlevî şeyhlerine hitaben yazdığı yetmişin üzerinde mektubun yer aldığı bir mektup defteri günümüze ulaşmıştır (bk. bibl.). Ferîdün-i Sipehsâlâr'ın *Risâle-i Sipehsâlâr be-Menâkıb-ı Hudâvendigâr* adlı eserini nazmen tercüme etmiş, ancak eser koleradan vefatı üzerine şahsî eşyaları, kitapları ve divanı ile birlikte yakılmıştır. Nüktedan, hoşsohbet, nazık ve mütevazî kişiliğiyle devrin Mevlevî şeyhleri arasında müstesna bir yeri bulunan Hüseyin Fahreddin Dede'nin meşihatı boyunca Bahariye Mevlevîhânesi İstanbul'un en seçkin simalarının toplandığı bir tasavvuf, edebiyat ve sanat mahfilî haline gelmiştir.

Hüseyin Fahreddin Dede güzel sesi, hâfızasındaki eserlerin çokluğu ve sağlamlığı yanında iyi bir bestekâr ve neyzen olarak da tanınmıştır. İlk müzikî bilgilerini mevlevîhânedede aldıktan sonra Hamâmîzâde İsmâil Dede'nin talebelerinden Yağlıkzâde Ahmed Efendi ile Mutafzâde Ahmed Efendi'den, aralarında mi'râciyenin düğâh ve segâh bahirlerinin de bulunduğu pek çok eser meşketmiş, Mutafzâde'nin vefatından (1883) sonra çalışmalarını Zekâi Dede ile devam ettirmiştir. Bu arada Muzika-i Hümâyun flütistlerinden Hacı Râtib Efendi'den Batı müziği, Kozyatağı Rifâi Tekkesi şeyhi Halim Efendi'den Hamparsum notası ve tanbur öğrenmiştir.

Hüseyin
Fahreddin
Dede